

ОАЗА

ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОСТІР
ПСИХОЛОГІЇ ТА ОСВІТНЬОГО
ЗРОСТАННЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Фізичною особою-підприємцем
Кльоц Любов'ю Антонівною
08.01.2025

ПРОГРАМА

підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної
середньої освіти за темою:

**«Інклюзивна освіта в базовій школі: від нормативних засад до
практичних стратегій підтримки»**

м. Житомир-2026

Розробник програми: ФОП Кльоц Любов Антонівна – кандидат психологічних наук; засновниця та наукова керівниця інформаційно-освітньої платформи «ОАЗА».

Напрямок підвищення кваліфікації: особливості впровадження інклюзивного навчання та реалізація педагогічної підтримки учнів з особливими освітніми потребами на рівні базової середньої освіти (відповідно до державної політики «Гроші ходять за вчителем»).

Термін дії програми: з 2026 року до 2031 року

Рецензенти:

Фамілярська Лариса Леонідівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки і андрогогіки КЗ «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЖОР, освітній експерт щодо проведення інституційного аудиту та розбудови внутрішньої системи, забезпечення якості освіти; експерт з питань акредитаційної експертизи освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти; супервізор з професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам, м. Житомир, Україна.

Гребенюк Алла Аполлінаріївна – директор комунальної установи «Інклюзивно-ресурсний центр» Коростишівської міської ради, фахівець із інклюзивного освітнього середовища проектного офісу Координаційного центру з розвитку сімейного виховання та догляду дітей, Житомирська область, Україна.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми

Реалізація державної політики у сфері інклюзивної освіти та впровадження Державного стандарту базової середньої освіти зумовлюють необхідність підвищення професійної компетентності педагогів щодо організації інклюзивного навчання. Перехід до базової середньої школи супроводжується зростанням академічного навантаження, ускладненням змісту освіти та змінами в соціально-психологічному розвитку підлітків, що потребує системного підходу до визначення рівнів підтримки, розроблення ППР, здійснення адаптацій і модифікацій, застосування універсального дизайну та цифрових технологій.

Актуальність програми посилюється викликами воєнного часу. Зростає кількість дітей, які потребують додаткової підтримки: це учні зі стійкими порушеннями розвитку, діти з-поміж ВПО, а також ті, хто пережив травматичні події та перебуває в стані хронічного стресу. За таких умов інклюзія стає важливим механізмом забезпечення освітньої безперервності та соціальної стійкості.

Програма розроблена з урахуванням державної політики у сфері базової середньої освіти, вимог чинного законодавства та нормативних документів щодо інклюзивного навчання (Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державний стандарт базової середньої освіти, Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та ін.)

Програма розроблена на основі Типові програми підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти (Наказ МОН України від 12.10.2022 № 904.).

Цільова група: педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти

Обсяг (тривалість): 15 годин (0,5 кредитів ЄКТС)

Особливості реалізації програми: передбачає можливість гнучкої організації освітнього процесу залежно від потреб педагогів, умов роботи закладів освіти та ресурсних можливостей суб'єкта підвищення кваліфікації. Програма може реалізовуватися у варіативних форматах за тривалістю: інтенсивна форма (короткостроковий курс тривалістю тиждень з концентрованим графіком навчальних занять); пролонгована форма (поетапна реалізація навчальних модулів та тем із розподілом навчального навантаження впродовж більш тривалого періоду). Навчання може проводитися в очному,

дистанційному або змішаному форматі з використанням цифрових освітніх платформ, інтерактивних методів навчання та форматах синхронної й асинхронної взаємодії.

Форма (форми) підвищення кваліфікації: інституційна (дистанційна), очна, змішана.

Мета підвищення кваліфікації: підвищення компетентностей педагогів щодо організації інклюзивного навчання в базовій середній школі.

Завдання підвищення кваліфікації:

- **поглибити** розуміння сутності інклюзивного навчання та категорій особливих освітніх потреб;
- **удосконалити** навички роботи в команді психолого-педагогічного супроводу;
- **розвинути** вміння формулювати освітні цілі та критерії оцінювання в ІПР;
- **посилити** здатність застосовувати адаптації, модифікації та стратегії розумного пристосування;
- **розвинути** навички диференціації та гнучкого оцінювання;
- **удосконалити** використання цифрових та допоміжних технологій;
- **сформувати** ціннісне ставлення до інклюзії як до реалізації прав людини.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться: (відповідно до професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225): Інформаційно-цифрова (А3); Інклюзивна компетентність (В1)

Очікувані результати підвищення кваліфікації

У результаті опанування програми слухач повинен:

знати: основні поняття інклюзивного навчання, учнів з особливими освітніми потребами (ООП), інклюзивне освітнє середовище; категорії освітніх потреб, адаптації та модифікації; принципи універсального дизайну, диференціації та стратегії розумного пристосування; роль команди психолого-педагогічного супроводу, асистента вчителя, психолога, батьків та інших спеціалістів; цифрові та допоміжні засоби навчання.

уміти: визначати освітні потреби учнів та рівень підтримки; розробляти і впроваджувати ІПР, адаптовані фрагменти уроків; застосовувати принципи універсального дизайну та диференціації при плануванні завдань та оцінюванні результатів; ефективно співпрацювати у складі команди педагогів і асистентів; інтегрувати цифрові технології та допоміжні засоби для доступності навчання.

володіти: практичними навичками створення і реалізації ППР; інклюзивного планування уроків; методами спільного викладання та координації ролей у команді; використанням цифрових інструментів та допоміжних технологій; оцінюванням результатів навчання з урахуванням індивідуальних потреб учнів.

демонструвати ціннісне ставлення: толерантність, повагу та емпатію до різноманітності учнів; готовність до партнерства з батьками та фахівцями; відповідальність за створення інклюзивного, безбар'єрного та доступного освітнього середовища; відкритість до використання сучасних технологій для підтримки учнів з ООП.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення

Загальні підходи до оцінювання

Оцінювання результатів підвищення кваліфікації здійснюється на засадах компетентнісного та практико-орієнтованого підходів і спрямоване на визначення рівня готовності слухачів до застосування отриманих знань і навичок у професійній діяльності.

Оцінювання результатів навчання здійснюється за **накопичувальною системою** (максимум - 100 балів), що дозволяє комплексно виміряти рівень засвоєння теоретичних знань та якість сформованих практичних навичок.

Структура оцінювання (100 балів)

Вид діяльності	Максимальна кількість балів
1. Вхідне тестування (діагностичне)	0 балів
2. Активність під час занять	30 балів
3. Самостійна робота	50 балів
4. Вихідне тестування	20 балів
Разом	100 балів

1. Вхідне тестування (діагностичне)

Мета: визначення початкового рівня знань та освітніх запитів слухачів.

Форма: онлайн-тест (20 запитань).

Оцінювання: результати фіксуються, але не впливають на підсумковий бал. Результати використовуються для визначення динаміки професійного зростання (порівняння з вихідним тестуванням).

2. Активність слухачів – 30 балів

Показник	Макс. бали
Участь у практичних вправах, кейсах	10
Робота в групах, співучителювання, моделювання	10
Професійна аргументація, рефлексія	10

3. Самостійна робота – 50 балів

Критерій	Макс. бали
Визначення освітніх потреб і рівня підтримки	10
Відповідність нормативній базі	10
Обґрунтованість адаптацій / модифікацій	10
Чіткість та вимірюваність цілей	10
Практична доцільність та структурованість	10

4. Вихідне тестування – 20 балів

Мета: перевірка засвоєння ключових понять і механізмів програми.

Форма: тест 20 запитань (одна/кілька правильних відповідей, ситуаційні завдання).

Критерії оцінювання:

90–100% правильних відповідей – 20 балів

75–89% – 16 балів

60–74% – 12 балів

50–59% – 8 балів

менше 50% – 4 бали

Підсумковий результат

Бали	Рівень
90–100	Високий
75–89	Достатній
60–74	Базовий
Менше 60	Не зараховано

Документ про підвищення кваліфікації: сертифікат про підвищення кваліфікації відповідно до вимог постанови КМУ № 800.

Вартість: 750 грн.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Програмою передбачено підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти до організації інклюзивного навчання на рівні базової середньої освіти відповідно до чинного законодавства та державного стандарту. Зміст програми спрямований на формування системного бачення інклюзивного освітнього процесу, розвиток компетентностей щодо роботи в команді психолого-педагогічного супроводу, розроблення ІПР, здійснення адаптацій і модифікацій, впровадження універсального дизайну в навчанні та використання цифрових технологій як інструментів забезпечення доступності освіти.

Особливістю програми є поєднання лекційних і практичних форм навчання з аналізом реальних кейсів, моделюванням інклюзивного уроку, відпрацюванням алгоритмів розроблення ІПР, застосуванням моделей співучителювання та добором цифрових допоміжних засобів. Навчання має практико-орієнтований характер і спрямоване на формування готовності педагогів до впровадження інклюзивних стратегій у щоденну професійну діяльність.

Самостійна робота передбачає виконання практичних та аналітичних завдань на вибір. **Підсумкові заходи** включають вихідне тестування, а також рефлексію професійних здобутків. Оцінювання спрямоване на визначення рівня засвоєння теоретичних положень, сформованості практичних умінь і готовності слухачів до застосування інклюзивних підходів у професійній діяльності.

Зміст програми складається з 2 модулів та 6 взаємопов'язаних тем.

На етапі завершення навчання за Програмою слухачі складають підсумковий тест з **20 питань**.

Максимальна кількість балів, яку можуть отримати учасники, **100 балів**.
Прохідний бал - **60 балів**.

Учасники, які успішно пройшли навчання та склали підсумковий тест, отримують **сертифікат підвищення кваліфікації** встановленого зразка.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми, складає **15 годин**, з них:

4 год - лекційні заняття;

8 год - практична робота;

1 год - самостійна робота;

2 год - контрольні заходи.

Навчально-тематичний план

Модуль / тема	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
МОДУЛЬ 1. Особливості впровадження інклюзивного навчання на рівні базової середньої освіти					
Тема 1.1 Організація інклюзивного навчання на рівні базової середньої освіти	2				2
Тема 1.2 Команда психолого-педагогічного супроводу та партнерство	2				2
Разом за модулем	4				4
МОДУЛЬ 2. Педагогічна підтримка учнів з особливими освітніми потребами					
2.1 Адаптації, модифікації та розроблення ІПР		2	1		3
2.2 Партнерство вчителя й асистента вчителя		2			2
2.3 Універсальний дизайн у навчанні та диференціація		2			2
2.4 Цифрові технології і допоміжні засоби навчання		2			2
Разом за модулем		8	1		9
Підсумкові заходи				2	2
Усього	4	8	1	2	15

1. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. Особливості впровадження інклюзивного навчання на рівні базової середньої освіти

Тема 1.1 Організація інклюзивного навчання на рівні базової середньої освіти (2 год.-лекція).

Нормативно-правові засади організації інклюзивного навчання. Поняття про учнів з особливими освітніми потребами, інклюзивне навчання, інклюзивне освітнє середовище. Категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів): загальна характеристика вірогідного прояву, ступінь прояву, рівень підтримки.

Тема 1.2. Команда психолого-педагогічного супроводу та партнерство (2 год.-лекція).

Поняття про команду психолого-педагогічного супроводу. Склад та основні функції учасників Команди. Функції педагога у складі команди. Роль батьків як рівноправних членів Команди у розробленні ІПР та моніторингу результатів навчання.

МОДУЛЬ 2. Педагогічна підтримка учнів з особливими освітніми потребами

Тема 2.1 Адаптації, модифікації та розроблення ІПР (2 год.-практичне заняття; 1 год. – самостійна робота)

Поняття адаптації, модифікації індивідуальної програми розвитку (далі ІПР). Розроблення та впровадження ІПР дитини з особливими освітніми потребами.

Самостійна робота (1 год.)

Одне завдання на вибір:

1. **Розроблення фрагмента ІПР:** формулювання освітніх цілей, визначення адаптацій/модифікацій та критеріїв оцінювання для конкретного навчального предмета.
2. **Проектування адаптованого фрагмента уроку:** створення короткого плану-конспекту із зазначенням видів підтримки, змін у способах подання матеріалу та оцінювання.

Результати самостійної роботи подаються у письмовому вигляді та обговорюються під час підсумкового контролю.

Тема 2.2 Партнерство вчителя й асистента вчителя (2 год.-практичне заняття)

Практика спільного викладання. Моделі співучителювання вчителя і асистента вчителя. Співпраця з психологом закладу, працівниками ІРЦ та іншими спеціалістами. Розмежування функцій асистента вчителя та асистента дитини.

Тема 2.3 Універсальний дизайн у навчанні та диференціація (2 год.-практичне заняття)

Поняття про принципи універсального дизайну. Застосування диференційованого підходу до планування навчальних завдань, методів навчання. Способи і форми оцінювання результатів навчання учнів. Поняття про стратегії розумного пристосування

Тема 2.4 Цифрові технології і допоміжні засоби навчання (2 год. – практичне заняття)

Поняття про стратегії розумного пристосування. Допоміжні засоби навчання для забезпечення доступності освітнього процесу для учнів з ООП. Поняття про додаткові та альтернативні способи й засоби комунікації. Загальношкільний підхід до створення безбар'єрного середовища. Використання цифрових технологій та дистанційного навчання.

3.1 Орієнтовний перелік практичних завдань.

Тема 2.1 «Адаптації, модифікації та розроблення ІПР»

1. Кейс-аналіз освітньої ситуації.

Опрацювання змодельованого або реального кейсу учня з ООП: визначення типу труднощів, ступеня їх прояву, рівня підтримки та формулювання освітніх потреб.

2. Формулювання цілей ІПР.

Розроблення короткострокових і довгострокових цілей розвитку учня з урахуванням його сильних сторін, рівня підтримки та очікуваних результатів навчання.

3. Проектування фрагмента ІПР.

Заповнення структурованого шаблону ІПР (визначення освітніх цілей, заходів підтримки, відповідальних осіб, критеріїв оцінювання та строків моніторингу).

4. Моделювання адаптованого уроку.

Створення фрагмента уроку з конкретного предмета із зазначенням:

- змін у способах подання матеріалу;
- варіативності навчальних завдань;
- адаптації темпу або обсягу роботи;
- форм оцінювання.

Тема 2.2 Партнерство вчителя й асистента вчителя (2 год.-практичне заняття)

1. Кейс-аналіз «Плануємо інклюзивний урок разом»

Учасникам пропонується кейс (опис класу з учнем з ООП). Потрібно: обрати модель співучителювання (паралельна, командна, станційна тощо); визначити ролі вчителя та асистента вчителя; окреслити, коли і як залучати психолога та фахівців ІРЦ; визначити, які функції не належать асистенту дитини.

2. Професійна дискусія «Де межі відповідальності?»

Мета: сформувати спільне бачення функцій і партнерства.

Питання для обговорення: Чи може асистент вчителя самостійно навчати? У яких випадках залучається асистент дитини? Як уникнути дублювання функцій? Яка роль психолога у спільному викладанні? Метод: структурована дискусія або «позиційна лінія».

3. Активна вправа-моделювання «Співучителювання в дії»

Мета: практично відпрацювати взаємодію вчителя й асистента.

Учасники в парах або трійках: моделюють 10-хвилинний фрагмент уроку; демонструють обрану модель співучителювання; інтегрують підтримку психолога або рекомендації ІРЦ; показують, як забезпечується участь учня з ООП.

Тема 2.3. Універсальний дизайн у навчанні та диференціація

1. Проєктування стратегій розумного пристосування.

Адаптація методів та матеріалів під конкретні освітні потреби учня з ООП. На основі кейсу учня (наприклад, з порушеннями зору або труднощами навчання) визначити необхідні стратегії розумного пристосування: добір спеціальних засобів корекції, використання альтернативних способів комунікації або модифікація оцінювання.

2. Аналіз ситуації (кейс) «Урок для різних учнів»

Учасникам пропонується опис класу (учні з різним рівнем підготовки, учень з ООП, різні стилі навчання). Потрібно: визначити бар'єри у навчанні; запропонувати елементи універсального дизайну (як подати матеріал, як залучити учнів); визначити стратегії розумного пристосування; запропонувати способи оцінювання.

3. Практичне проєктування «Диференційоване завдання».

Учасники отримують тему уроку і: розробляють 2-3 варіанти завдання різної складності або з різними способами виконання; визначають методи навчання (робота в парах, проєкт, індивідуальна підтримка тощо); описують, як забезпечується доступність для учнів з різними потребами.

4. Рефлексивна вправа «Гнучке оцінювання»

Учасники: добирають щонайменше 3 різні способи оцінювання (усне, письмове, практичне, портфоліо, самооцінювання тощо); визначають критерії оцінювання з урахуванням індивідуальних потреб; обговорюють, як оцінювання підтримує навчання, а не створює бар'єри.

Тема 2.4 Цифрові технології і допоміжні засоби навчання

1. «Цифровий асистент комунікації» (за допомогою застосунків ААС, наприклад: LetMeTalk або Digital Pictograms).

Опанування мобільних застосунків для підтримки мовлення та соціальної взаємодії учнів. Слухачі встановлюють один із застосунків альтернативної комунікації та моделюють діалог «вчитель-учень», використовуючи піктограми для вираження базових потреб учня під час уроку (наприклад: «мені потрібна допомога», «я не розумію завдання»).

2. «Майстерня доступного контенту» (за допомогою Canva або Genially).

Інтеграція цифрових ресурсів з урахуванням принципів універсального дизайну. Створення інтерактивного плакату, що містить «гарячі точки» з аудіосупроводом та збільшеним текстом, що дозволяє учням з порушеннями зору або труднощами сприйняття тексту легше засвоїти інформацію.

3. «Трансформація тексту в мовлення» (за допомогою вбудованих функцій Google Lens або спеціалізованих екранних читачів)

Ознайомлення з адаптивними програмними продуктами та програмами синтезу мовлення. Слухачі тестують функцію розпізнавання тексту та його озвучення на фрагменті підручника, щоб оцінити доступність матеріалу для учня з дислексією або порушеннями зору.

3.2 Орієнтовний перелік питань для самостійного опрацювання

1. Які специфічні виклики постають перед учнем з ООП під час переходу з початкової до базової школи (5-й клас), і як вчителю-предметнику мінімізувати ризики академічного відкату?
2. У чому полягає принципова різниця між 2-м та 4-м рівнями підтримки в закладі освіти, і як це впливає на фінансування та обсяг адаптацій/модифікацій?
3. Які зовнішні ознаки в поведінці підлітка можуть свідчити про наявність недиагностованих раніше навчальних труднощів (соціоадаптивних чи інтелектуальних)?
4. Яку юридичну відповідальність несе вчитель за незабезпечення умов доступності (адаптацій), прописаних в індивідуальній програмі розвитку (ІПР)?

5. Чому інклюзія - це не лише про дітей з інвалідністю, і як концепція «соціальної моделі» змінює підхід до оцінювання успішності учня?
6. Хто несе персональну відповідальність за виконання ІПР у ситуації, коли між членами Команди (наприклад, учителем та асистентом) виникають розбіжності щодо методів навчання?
7. У яких випадках вчитель-предметник має право ініціювати позачергове засідання Команди супроводу для перегляду цілей ІПР?
8. Як етично та аргументовано повідомити батькам про необхідність зміни рівня підтримки або потреби в додатковій консультації фахівців ІРЦ?
9. Яка роль вчителя-предметника у веденні протоколів засідань Команди та щоденника спостережень, і як ці дані впливають на фінальне оцінювання учня?
10. Які стратегії медіації може застосувати керівник закладу для узгодження дій між педагогом та вузькими спеціалістами (логопедом, реабілітологом) задля єдиної траєкторії розвитку дитини?

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Про затвердження Державного стандарту базової середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898: станом на 02.09.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/898-2020-п> (дата звернення: 01.02.2026).
2. Про освіту Закон України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 01.02.2026).
3. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січня 2020 року № 463-IX (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 01.02.2026).
4. Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти: наказ Мон України від 01.04.2022 № 289. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/86195/ (дата звернення: 01.02.2026).
5. Типова програма підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти: наказ Мон України від 12.10.2022 №904. URL: https://rada.info/upload/users_files/44950214/201728af13d92460d8ed85c99c33c4c2.pdf (дата звернення: 01.02.2026).

Основна література

1. Безпечна і дружня до дитини школа в контексті реформи «НУШ» / В. Пономаренко, Т. Воронцова, О. Сакович та ін. - К.: Алатон, 2020. 64 с. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/3646/file/safe_school_in_NUS.pdf.
2. Н. Морзе, О. Базелюк, І. Воротникова, Н. Дементієвська, О. Захар, Т. Нанаєва, О. Пасічник, Л. Чернікова. Опис цифрової компетентності педагогічних працівників // ел.фахове видання «Відкрите освітнє середовище сучасного університету». Київ, 27- 28.09.2019. URL: <http://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/263#.XY-AWUb7Qb4>
3. Безпечна і дружня до дитини школа в контексті реформи «НУШ» / В. Пономаренко, Т. Воронцова, О. Сакович та ін. Київ: Алатон, 2020. 64 с.
4. Директору про роботу вчителів в умовах інклюзивного навчання: модель педагогічної підтримки / О. Федоренко, І. Горбенко // Практика управління закладом освіти. 2020. № 12. С. 42-47.
5. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі навчально методичний посібник / Таранченко О. М., Найда Ю. М. Під заг. ред. Колупаєвої А. А. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 124 с.
6. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренерів: навч.-метод, посіб. Київ, 2018. 174 с.
7. Нова українська школа: poradnik для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2019. 208 с.
8. Асистент вчителя у закладі загальної освіти з інклюзивною середньою формою навчання: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва та ін. Харків Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.

Додаткова література

1. Максименко С. Д. (ред.). Освітній простір в контексті гуманістичної парадигми: психологічні пріоритети сучасності: зб. наук. пр. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2020. <https://lib.iitta.gov.ua/720332/>
2. Максименко, С. Д. (20216). Теоретико-методологічні засади психологічного проектування, розвитку, самоздійснення особистості дитини: майбутнє нації необхідно вирощувати: Наукова доповідь загальним зборам НАПН України 19 листопада 2021 р. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 3(2). URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305X2021-3-2-1-5>
3. Чиханцова О. Психологічні основи життєстійкості особистості: монографія. К.: Талком, 202. 319 с.
4. Освіта дітей з особливими потребами / Сайт МОН України. URL:<https://mon.gov.ua/ua/tag/dityam-z-osoblivimi-potrebami>

